

СЕКЦІЯ 3 СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ПІД ВПЛИВОМ МЕРЕЖЕВИХ ОПЕРАТОРІВ. СПОЖИВЧА КООПЕРАЦІЯ ЯК МЕРЕЖЕВА СИСТЕМА ТОРГІВЛІ

*П. Ю. Балабан, к. е. н., професор;
М. П. Балабан, к. е. н., доцент
ПУЕТ, м. Полтава*

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ У ВНУТРІШНІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ

Внутрішня торгівля є складною соціально-економічною системою, яка визначає соціальний клімат у суспільстві, відіграє значну роль у формуванні доходів бюджетів усіх рівнів, у забезпеченні зайнятості працездатного економічно активного населення. Вона є однією із найбільш інвестиційно привабливих галузей вітчизняної економіки. Провідне місце належить торгівлі і у забезпеченні життєвого рівня населення (станом на 1.01.2015 року 90,4 % грошових витрат домогосподарств припадало на купівлю продовольчих і непродовольчих товарів. При цьому цей показник, починаючи з 2010 року, постійно зростає – у 2010 році він складав 89,2 %, у 2014 – 89,4 %) [1, с. 381].

Трансформаційні процеси, що були характерними для економіки України, починаючи з 1991 року, кардинально змінили умови господарювання всіх галузей господарського комплексу держави, чому в першу чергу сприяли поява приватної власності та конкуренції. Саме конкуренція стала механізмом, який стимулював трансформаційні процеси в усіх сферах суспільного життя. Особливо активно конкуренція проявилася у внутрішній торгівлі, яка однією із перших пройшла етапи комерціалізації і приватизації. Поява конкурентних відносин та зміна соціальної структури торгівлі сприяли швидкому розвитку приватного сектора і в інших галузях економіки України [5, с. 97].

Процеси роздержавлення підприємств торгівлі привели до якісних змін у структурі роздрібної і оптової торговельної мережі, сприяли заміні централізованої адміністративної управлін-

ської вертикалі на горизонтальні зв'язки між суб'єктами ринку, зміні державної форми власності на колективну і приватну. Державна внутрішня торгівля, на частку якої за радянських часів припадало до 70 % у загальних обсягах роздрібного товарообороту країни, втратила статус основної торговельної системи і перестала визначати пріоритети розвитку торговельної галузі [2, с. 91]. Суттєвих змін зазнала як соціальна, так і функціональна структура торгівлі, змінилися умови функціонування, різнонаправлені тенденції розвитку характерні для основних показників діяльності підприємств торгівлі – роздрібного товарообороту та чисельності підприємств.

Характерною особливістю трансформаційних змін в галузі внутрішньої торгівлі стали зміни у структурі оптового і роздрібного товарообороту, соціальних формах торгівлі, поява нових підприємницьких структур, процеси інтеграції та розвитку торговельних мереж. Суттєво зросли масштаби діяльності та роль торгівлі в народногосподарському комплексі держави. На сьогодні сфера оптової і роздрібної торгівлі є одним із найпоширеніших видів економічної діяльності в Україні серед усіх підприємств реального сектору економіки. На галузь «торгівля» припадає більше 25 % об'єктів Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, а в структурі суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (станом на 1.01.2015 року) у загальній чисельності підприємств – на її частку припадає 51,2 %, у обсягах реалізованої продукції – 40,6 %, у чисельності найманих працівників – 27,5 % [1, с. 277–279]. При цьому суттєвих змін зазнали як оптова торгівля (стара система, що функціонувала за радянських часів, була практично ліквідована, а нова – не створена), так і особливо – роздрібна.

Економічний аналіз змін, що відбулися в торгівлі, засвідчує суттєве зниження чисельності стаціонарних роздрібних торговельних підприємств. Швидкими темпами почала розвиватися мережа неальтернативних за обсягами діяльності, рівнем обслуговування та можливостями впровадження сучасних методів торгівлі підприємств дрібнороздрібної торговельної мережі та ринків з продажу споживчих товарів. Так, якщо у 1990 році на

частку дрібнороздрібної торговельної мережі і ринків припадало 17,3 % усіх підприємств роздрібної торгівлі, то у 2000 р. – 24,8 % у 2010 р. – 26,4 % при незначному скороченні частки у 2012–2014 рр. [2, с. 95–97].

В перехідний до ринкової економіки період суттєвого скорочення зазнали і обсяги діяльності роздрібної торгівлі. Як відомо, одним із основних показників, що характеризують діяльність підприємств роздрібної торгівлі на внутрішньому ринку товарів та послуг, є обсяг роздрібного товарообороту, який виражає споживчу вартість, спрямовану у сферу споживання. Зокрема, в перші роки ринкових трансформацій відзначався значний спад обсягів роздрібного товарообороту. При цьому обсяги роздрібного товарообороту у фактичних цінах стабільно зростали, що було викликано інфляційними процесами. У порівнянні з 2000 роком цей показник має чітку тенденцію до зростання включно до 2014 року як у фактичних цінах, так і у порівнянних (табл. 1). Незначні темпи росту обсягів роздрібного товарообороту у 2014 році були викликані анексією Росією АР Крим і військовими діями в Луганській і Донецькій областях та інфляційними процесами, що стали наслідком цих подій.

Таблиця 1 – Динаміка роздрібного товарообороту підприємств України за 2000–2014 роки, млрд грн

Показники	Роки							2014 р. у % до:	
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2000 р.	2010 р.
Обсяг роздрібного товарообороту підприємств (у фактичних цінах)	28,8	94,3	280,9	350,0	405,1	433,1	438,0	у 15,2 р.	155,9
у % до 2000 р., у порівнянних цінах	100,0	237,1	396,5	448,8	504,0	538,1	541,2	–	–
Роздрібний товарооборот на одну особу, грн	585	2 003	6 123	7 659	8 885	9 520	10 194	у 17,4 р.	166,5

Джерело: Розраховано за [1, с. 243, 250–252]

Отже, при рості загального обсягу роздрібного товарообороту підприємств в Україні за 2000–2014 рр. у 15,2 рази (у 5,4 рази у порівнянних цінах), товарооборот на одну особу зріс у 17,4 рази. При цьому більш швидкими темпами розвивався товарооборот торгової мережі. Так, у 2000 році на частку товарообороту торгової мережі приходилося 92,7 % у його загальному обсязі, у 2010 р. – 96,6 %, у 2012 – 96,9 %, у 2014 р. – 97,5 %. Із загальної суми товарообороту роздрібною торгівлі оборот з торгівлі споживчими товарами (без обороту по торгівлі автомобілями, мотоциклами, паливом) у 2000 році складав 47,9 %, у 2010 – 55,8 %, у 2012 році – 54,0 %, у 2014 р. – 73,5 %. При цьому на частку продовольчих товарів в обороті споживчих товарів припадало у 2000 році – 56,5 %, у 2010 – 57,6 %, у 2012 – 58,7 %, у 2014 році – 47,9 %.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2014 рік [Електронний ресурс] / за ред. Жук І. М. – Київ : Держстат України, 2015. – 586 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.
2. Копич І. М. Внутрішня торгівля України: проблеми і перспективи розвитку : монографія / І. М. Копич, О. О. Нестуля [та ін.] ; за ред. В. В. Апопія, П. Ю. Балабана. – Львів: «Новий світ – 2000», 2014. – 563 [3] с.
3. Роздрібна торгівля України у 2014 році. Стат. збірник / за ред. А. О. Фризоренко. – Київ : Держстат України, 2015. – 152 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.
5. Балабан П. Ю. Трансформація торгівлі споживчої кооперації в економіці ринкового типу: етапи розвитку, конкурентоспроможність, стратегічні пріоритети : монографія / П. Ю. Балабан, М. П. Балабан. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 121 с.